

Zapisi i djela o kajkavskoj narodnoj poeziji

1.

Najopsežnija zbirka kajkavskih usmenih narodnih pjesama iz Podravine svakako je ona koju je uredio Vinco Žganec. Izašla je u Zborniku jugoslavenskih narodnih popijevaka kao 7. knjiga izdanja JAZU 1962. godine pod nazivom HRVATSKE NARODNE POPIJEVKE IZ KOPRIVNICE I OKOLINE.

Zbirka je nastala na temelju marljiva autorova bilježena tekstova i zapisivanja melodija po mnogim mjestima oko Koprivnice, kako je i u naslovu označio, ali nije išao istočnije od Virja.

Doduše u svom *ITINERARU* (str. 218) objašnjava kako se prva zamisao za takvom zbirkom rodila prilikom slučajnog boravka na jednoj folklornoj smotri Seljačke sloge u Kalinovcu 1946. godine, te odlučio da ih tu što više sakupi, ali nije više uspio doći dalje od Virja, o čemu opširnije govori također u tom dijelu knjige.

Boraveći, dakle, u Kalinovcu zapisao je i prve dvije pjesme koje su ušle u ovu zbirku (br. 233 i 238) i koje su mu na neki način bile poticaj za dalja sakupljanja i zapisivanja usmenih narodnih pjesama po podravskom kraju.

Prva je pjesma *Sadila sam bora kraj dragoga dvora*, koju mu je pjevala Sobota Marica, seljakinja iz Kalinovca. Tu istu pjesmu pjevale su nešto kasnije autoru i Barkin r. Satajić Ana, rođena 1880, iz Torčeca, s nešto izmijenjenim tekstom (njen prvi stih na istu melodiju glasi: *Sadila je Jana kitu majurana*) i seljakinja iz Novog Virja Vencel r. Katalenić Kata, rođena 1881. godine, koja također zbog ritma melodije pjeva nešto drugačije prvi stih, i to ovako: *Sadila sam bora na kraj draga dvora*.

Evo teksta u cjelini kako ga je pjevala pjevačica iz Kalinovca:

*Sadila sam bora kraj dragoga dvora.
Kad sam ga sadila, vesela sam bila,
kad sam ga trgala, tri tuge imala.
Tuge moje tuge, svaki danak druge,
još jedne ne preju, već mi druge doju!*

*Da bi ove tuge na kamen padale,
kamen bi se raspal na dvoje na troje,
al' se moje srce na nijedno neće,
jer je moje srce tvrde od kamena,
tvrde od kamena, slajše od šećera.*

Ova lijepa ljubavna romanca sa sjetnim ugođajem podsjeća na jednu baladnu pjesmu, u kojoj mlada žena, da bi objasnila svoju tugu za djevojačkim domom i ne-

zadovoljstvo u novoj, tuđoj kući, također uspoređuje svoje tuge sa kamenom:

*Da bi moje tuge vu kamenu bile,
kamen bi se moral na dvoje kalati,
a kam bi se ne bi moje mehko srce.*

(Iz pjesme *Bleda lica* koju je zapisao Đuro Deželić u Prigorju, a iz rukopisne zbirke Matice hrvatske donosi je V. Žganec u Hrvatskim narodnim pjesmama kajkavskim pod br. 254).

Varijantni oblik te pjesme zapisao je i Stjepan Horvatić u Novigradu Podravskom, a pjevala mu je Dora Forko. Međutim, ta balada više razrađuje zlu sudbinu i položaj mlade žene u novom domu, a izostavljena je ona pjesnička usporedba koju smo spomenuli.

Druga pjesma koju je Žganec zapisao u Kalinovcu također po pjevanju Sobota Marice i koju donosi u ovoj zbirci pod br. 238, glasi:

*Lova drži Jozo, generale Jozo,
s njim ga drži Đuro, kapetane Đuro.
Vlovi su srnu i košutu crnu
i Maricu jošće žutema kitama.*

*Al govori Jozo, generale Jozo:
– Hoćeš, Đuro, lova da djelimo lova?
Tebi bude srna i košuta crna,
meni bude Mara žutemi kitami.*

*Al govori Jozo, generale Jozo:
– Očeš, Mara moja, biti ljubav moja?*

*Al govori Mara žutemi kitami:
– A ja ne mrem tvoja biti ljubav tvoja,
tebe tvoja majka v palači rodila,
mene moja majka pod jelom zelenom;
tebe tvoja majka v pačalat povila,
mene moja majka vu bukovo lišće;
tebe su zibalje v zibači zibale,
a mene su vjetri med dvema granama,
zato ne mrem tvoja biti ljubav tvoja.*

*Al govori Jozo, generale Jozo
– Ako ću te, Maro, v mladosti loviti,
onda ću te, Maro, v lice poljubiti;
ako ću te, Maro, v starosti loviti,
onda ću te, Maro, strelicom ubiti.*

Pjesma je zanimljiva iz više razloga. Po kronologiji zapisa može se sasvim sigurno pretpostaviti da je nastala u Podravini, iako se isti motiv susreće u sličnim oblicima pjesama iz okolice Karlovca, Novske, zatim štokavski oblici iz Sarajeva, iz Komarnice u Slavoniji i jedan čakavski oblik iz Damalja kraj Severina na Kupi.

Evo po čemu se to pretpostavlja.

Prije ovoga Žgančeva zapisa poznat nam je onaj od Franje Židovca koji je tiskan u »Sv. Ceciliji« 1937. na stranici 87. Pjevale su mu žene iz Kalinovca, koje su rođene oko 1860. godine i poblize opisale kada se pjesma pjeva. To je »fašensko doba« (poslije Božića do korizme), i to uz kolo »pri cirkvici« u četvrtak i nedjelju odmah poslije objeda. Pratila ih je glazba »jegedaš, fajfaš ili du-daš«. Pjesmu je započinjala »zapopevalja«. Napjev upozorava da stih pjesme mora biti dvanaesterac (kako je i Žganec donosi), a Židovec je tekst zapisao u miješanom stihu – desetercu i dvanaesteru.

U dvanaesteracom stihu zapisan je još stariji tekst što je pjevala sedamdesetgodišnja Dora Forko u Novigradu Podravskom, a zapisao je Stjepan Horvatić 1889. u svojoj zbirci »Lirske narodne pjesme, kojeno se pjevaju po Novigradu (kod Koprivnice) i okolice mu«.

Na žalost ta pjesma nije potpuna, ali je u Žgančevoj zbirci »Hrvatske narodne pjesme kajkavske« (str. 363) redaktorski rekonstruirana (slogovi u okruglim zagradama), pa ćemo je za usporedbu navesti:

Pobegla je vidra v(u) polje široko.

– Kaj mi bežiš, vidra, v(u) polje široko?–

– kak ne bi begala,

kad me lovi Kapetanović.

All(i) me ne lovi kak se zveri love,

nega me(ne) lovi kak se ljube love.

Al ja nikak nemrem njeva ljuba biti:

njega si je majka v palačaj rodila

a mene je moja pod jelom zelenom;

njega mi je majka v pačalat vijala

a mene je moja v(u) jelovo tišće;

njega so mi zibalje zibale,

mene je zibala jelova grančica.

Kad je veter puhmol grana se nijala,

grana (se) nijala, ja sem se zibala. –

Od svih navedenih zapisa Horvatićeva je najizvornija (a i najstarija, kako smo već utvrdili s obzirom na metar) po jezičnim osobitostima. To je uglavnom kajkavština kakvom se zaista govori u Novigradu, dok Židovčev i Žgančev zapis ima podosta štokavskih primjesa, osobito posljednji stihovi, po čemu možemo zaključiti da su kontaminirani drugim pjesmama (što smo spominjali). Na to navodi i činjenica što u pjesmi iz Novigrada i nema tih završnih stihova, a u drugim dvjema ponešto se razlikuju i osjeća se kao da nisu potpuno organski vezani za cjelinu pjesme; doživljavaju se kao pri-vjesak, dodatna rimovana igra bez koje se može. Evo tih stihova u oba zapisa:

(Židovec): Još govori Jozo generale:

– A gde ću te Mara v mladosti vloviti

i onda ću tvoje lice poljubiti!

Ako ću te Mara v starosti vloviti,

onda ću te Mara strelice ubiti.

(Žganec): – Ako ću te Maro, v mla

dosti loviti,

onda ću te, Maro, v lice

poljubiti;

ako ću te, Maro, v staro-

sti loviti,

onda ću te, Maro, streli-

com ubiti.

Potpuno je očita izrazita štokavština u oba primjera (leksik, morfološki oblici i sintaktički), s tim što je Žgančev zapis i gramatički i pravopisno primjeren novoštokavskom jezičnom standardu, dok je Židovčev neka

čudna loša mješavina (vokativ *Mara* kao u kajkavskom, ili genitiv singulara – strelice, a sve ostalo naznačuje štokavsku kongruenciju).

2.

Nakon ovog stanovitog udaljavanja od naše osnovne teme, nastaviti ćemo s prikazom naznačene knjige V. Zganca.

Zanimljivo je da se u toj zbirci podravske usmene narodne pjesme donose 393 teksta i vrlo velik broj njihovih melodija. Kako u predgovoru i sam autor kaže, sve skupljene pjesme »predstavljaju muzički folklor Koprivnice i njene okolice, kakav je živio na prijelazu između XIX i XX stoljeća«, ali se mora dodati da ima i mnogo starijih pjesama. I dalje izriječno naglašava da mu je prije svega bilo stalo da »fiksira što točnije melodije. One su u ovoj zbirci slika jednog pjevanja« (str. 6)

Stoga ovu knjigu čine dvije zasebne veće cjeline: posebno poredani tekstovi, a posebna melodije s iscrpnim melografskim objašnjenjima.

U prvom dijelu zbirke (*tekstovi*) pjesme su podijeljene u nekoliko grupa:

a) Pjesme uz godišnje običaje i obrede

1. Jurjevske

2. Vuzmene

3. Vidovske

4. Ivanjske – krijesne

5. Ladarske

6. Žetelačke

7. Barbarinjske

8. Nikolinjske i slične

9. Svatovske

Svatovske pjesme dalje autor razvrstava prema fazama u svatovskim obredima i običajima (od br. 89 do br. 147).

b) Romance

c) Balade

d) Šaljive

e) Groteske

f) Pjesme uz društvene igre

g) Vojničke i pjesme iz NOB-e

h) Dodatak

Posebnu cjelinu knjige (od 221 do 229. str.) čine vrlo iscrpni i zanimljivi podaci o pjevačima i mjestima zapisivanja, te o narodnim muzičkim instrumentima u Podravini.

Drugi dio knjige, kako smo već spomenuli, odnosi se na METRIČKU I MUZIKOLOŠKU ANALIZU PJESAMA (od 235. do 275. str.) i MELODIJE, označene rimskim brojevima od I do XCVI.

Nakon ovako globalnoga pregleda, valja se vratiti na pojedinačne dijelove knjige i s jednog analitičko-kritičkog aspekta prikazati ovu bogatu riznicu podravske usmene narodne pjesme.

3.

Gdje je sve autor bio i kuda je sve putovao da bi nama i mnogim budućim generacijama sačuvao sve ovo blago naših pradjedova, sve sitne radosti, vječna nada, tuga, tugovanja i patnje, žalosti i veselja – jednom riječi život, onaj i onakav kakav mi više ne znamo, kakav se ne može vratiti, ali je duboko negdje u nama, kao i sve ono što se zove zavičaj?!

Ta njegova putovanja i sakupljački posao obavljen je uglavnom sav u proljeće 1947. godine, s tim da se u poneka mjesta vraćao ponovo 1952. godine, a da bismo deset godina kasnije dobili ovu bogatu zbirku usmenih narodnih pjesama.

Ako kronološki slijedimo autorov put i zapisivanja, onda to izgleda ovako:

Najprije je bio u Koprivnici gdje je zapisao čak 49 pjesama i, kako sam kaže, uvjerio se da i tamo ima još ljudi koji pamte stare narodne pjesme što su se pjevale nekad i u samom gradu.

Iz Koprivnice odlazi na sjeverozapad do Legrada, koji je sve do 1931. administrativno pripadao Međimurju, a kako povijest uči, i bio je međimursko mjesto sve dok ga 1710. nije hirovita Drava naprosto preselila u Podravinu. Mnoge ovdje skupljene pjesme zato su vrlo slične međimurskima.

Slijedeći cilj Žgančeva putovanja bio je Đelekovec, gdje je u dva dana boravka zapisao dosta starih pjesama.

Put ga je dalje vodio u mjesto Torčec, gdje je uz 65 zabilježenih pjesama dobio i neke podatke o žetelačkim običajima koji se još pamte jer su vrlo duboko i dugo živjeli, kao i žetelačke pjesme, upravo u narodu toga kraja.

Iz Torčeca Žganec odlazi u Drnje, gdje su mu pjevale i žene iz Botova i Gotalova. Zatim stiže u Peteranec, rodno mjesto Frana Galovića, pa u Hlebine, Koprivničke Brege, Glogovec, Novo Virje i Koprivnički Ivanec.

Sva ta mjesta opisao je autor u *Itineraru* (str. 218 – 226), naveo imena pjevača i svaku pjesmu po brojevima kako se nalaze u zbirci. Priložio je i geografsku kartu svih tih mjesta tako da je slikovito predočio čitavo područje svoga putovanja (autorica ovih redaka također je bila u većini navedenih mjesta).

Zanimljivo je spomenuti Žgančev boravak u Koprivničkom Ivancu. Tu je zabilježio 59 pjesama i dobio podatke o narodnom običaju đurđanju, karakterističnom upravo za to mjesto.

Jednog muškarca »Đurđa« obuku na Đurđevdan »u zelenje«, zaodjenu zelenim košem od ljeskovih grana, a u ruku mu stave šipkovu granu. Tako obučeni skače i pleše obilazeći selo, dok drugi muškarci uz njega nose košare i skupljaju jaja, slaninu i slično. Na večer su se obično palili đurđevski krijesovi kao i za Ivanj-dan. Pjevala se ova pjesma:

*Hodi, Đuro, u tu šumu zelenu,
Hodi, Đuro, u tu šumu zelenu,
Hej haj, Marice,
Hodi, Đuro, u tu šumu zelenu.*

*I otrgni dve, tri leskove šibice
i tam ftrgni tri leskove šibice,
Hej haj, Marice,
I tam ftrgni tri leskove šibice.*

*Pa ti vudri kaču Jadovaču,
Pa ti vudri kaču Jadovaču,
Hej haj, Marice
Pa ti vudri kaču Jadovaču.*

Iz pjesme se vidi da je običaj imao magijsko obilježje.

Identični običaji postojali su i u bilogorskim selima, zatim oko Đurđevca, ali u mjestima neposredno oko Koprivnice ti običaji nisu poznati.

U Koprivničkom Ivancu i danas su vrlo živi mnogi narodni običaji, pjesme i kola, a posebno se ističe njihova narodna nošnja koju su u čitavoj Podravini sačuvali

još samo Ivančanke, kako navodi Josip Jalžabetić koji je proučavao i dosta pisao o folkloru toga mjesta.¹ Ta se nošnja izrađuje i danas, a Bara Harači, jedna od najboljih izrađivačica, dobila je više prvih nagrada na općinskim i republičkim izložbama.

Povijest govori da se to mjesto spominje već 1344. godine, da je većina stanovništva, privučena plodnom podravskom zemljom, doseljena iz Mađarske i Slovačke, o čemu svjedoče njihova prezimena, da su ti doseljenici dugo zadržali svoje starinske običaje, a u nošnji karakteristične cizme, koje nose i žene, sačuvali su još iz mađarske narodne nošnje.

Inače, običaji se ne razlikuju mnogo od običaja drugih Podravaca, a uz te običaje, osobito žetvene i svatovske, njeguju dakako i narodnu pjesmu.

Tako je vrlo lijepa pjesma uz žetvene radove *Jačmen dozreva*.

Nismo je našli u ovoj Žgančevoj zbirci, iako ih i on donosi relativno mnogo (oko dvadesetak) i to gotovo iz svih mjesta gdje je bio. Naime, Žganec primjećuje da su se žene najvećma sjećale upravo žetvenih pjesama, da su o njima vrlo rado govorile, jer su ih evocirale na lijepe uspomene njihove mladosti.

Ovu pjesmu navodimo prema zapisu J. Jalžabetića iz Podravskog zbornika:

*Rascvala se leluja,
Žuti jačmen dozriiva,
Rascvala se leluja,
Žuti jačmen dozriiva.*

*Jačmen žela bodem prvi žitek zreli,
hej, dragi lubleni, onda dođi ti k meni.
Jačmen vezal bodem prvi žitek zreli
hej, moja grlica, onda pemo v gorice.*

*Žuti jačmen zlatan klas,
prvi žitek za se nas.
Žuti jačmen zlatan klas,
prvi žitek za se nas.*

*Jačmen žela bodem prvi žitek zreli,
.....
(ponavlja se druga strofa).*

4.

Najistočniji predio Žgančevih putovanja i zabilježenih pjesama u ovoj zbirci jesu pjesme iz mjesta oko Novog Virja.

Naime, tu je on posjetio konake oko Virja i Đurđevca. Prije su se to zvali Virovski i Đurđevački konaki, a Žganec je zapravo bio u predjelu tih konaka zvanom Virovska Drenovica i Crnec.

Što su konaci?

Konaci su prostrana zemljišta oko rijeke Drave, koja su nekada spadala u zadružni posjed dok su još ljudi živjeli ovdje u kućnim zadrugama. Zbog udaljenosti od mjesta stanovanja, obično je jedan član zadruge boravio tamo i obrađivao zadružnu zemlju. Zato su na konakima izgradili odgovarajuće drveno zdanje kao privremeno konačište. No kad su nastale diobe zadruga, onda su oni kojima je pripadao dio na konakima stalno naseljavali nekadašnja privremena zdanja, te gradili bolje kuće, staje i druge gospodarske zgrade.

Tako su se među stoljetnim stablima, novosađenim topolnjacima, razbacanim šumarcima, obradivim poljima i kukuruzištima protegla idilična gospodarstva zvana Gabajeva Greda, Gornja Šuma, Medvedička, Crnec, Pavlanci, Lepa Greda, Širine, Severovci, Kupinje i još mnoga druga.

A tu se sklanjaše i Đurđevčani, Virovci i Novigraci kada su njihove domove palili i pljačkali janjičari, jer su ti konaki i Turcima bila velika nepoznanica, a krajišnicima – Đurokima skloništa i prebivališta za skupljanje novih snaga za suočavanje s divljim osmanlijama.

Cijeli je taj dio Podravine, od Hlebina na zapadu, Podravske Sesveta na istoku, Virja i Đurđevca na jugu te Drave na sjeveru i danas izuzetno zanimljiv: zgusnuta naselja uz tradicionalne prometnice, ukročena pustinja Đurđevački pijesci ili »Hrvatska sahara«, kao zaseban prirodni fenomen, i prema Dravi bezbrojni idilični konaki. To je zapravo nerazdruživa povijesna cjelina, jedno zajedništvo prirode i čovjeka.

I kad Drago Feletar impresionističkim nabojem u putopisu »Podravinom i Međimurjem« tvrdi: »Nešto čudno su ti podravski konaki i đurđevački peski. Dok grliš ta idilična usamljena gospodarstva, dok se plašiš živih pijesaka prošlosti, tražiš koju dobru riječ za napušteno Bukevlje, diviš se molvarskoj cirkvi na slikama Jožine Turkovića, ovaj svijet stiješnjen između Bilo-gore i Drave čini ti se pomalo nestvarnim, zanesenim, a istovremeno ipak toliko ovozemaljskim«² – nije nipošto pretjerao.

Starina Franjo plemeniti Kuhač također je dobro zapazio magičnu privlačnost ovih konaka, neku čudnu idilu koja u isto vrijeme privlači i zastrašuje, mami i odbija izazivajući neku tajanstvenu moć uvijek prisutnog nemira, iz kojega je buknula ona prekrasna melodija narodne pjesme *Široke su virovske širine*.

Bilo je tu i zamamne opojnosti ovozemaljskih naslada, jer kako kaže čuvena pjesma

*»Pozvale su dekle dečke, huja – haj
na konake đurđevečke, huja haj,*

s osobito poznatim, pomalo lascivnim, stihovima

*»Plesala je dekla se dečkom, huja – haj
pak mu zbila zobe z ceckom, huja – haj.*

*Prav ti bodi lepi dečko, huja – haj,
zakaj ne daš mira cecku, huja – haj,*

tu se odvijao bujan, istinski život.

Zanimljivo je, kako Feletar navodi, da je tu pjesmu našao zapisanu »u povijesnoj kronici koju je svojevremeno sastavio kroničar-svećenik«, dodajući vragoljasto: »Em smo ljudi«³.

Na tim i takvim konacima odsjedali su zlatari i splavari iz Međimurja i udaljenijih pridravske mjesta kad im Drava nije bila naklonjena.

Naime, ispiranje zlata (zlatarenje) i splavarenje (fljojsarenje) bili su vrlo poznati stari zanati kojima se bavila većina stanovništva uz Dravu i Međimurje. Za mnoge je to bio osnovni izvor egzistencije, iako nadasve mukotrpan i nesiguran.

Dakle, ti zlatari i splavari često su ostajali neko vrijeme na konacima, pomagali domaćim ljudima u raznim poljoprivrednim poslovima sve dok Drava ne bi opet postala sigurna za njihove poslove.

Tu su se sklapala i mnoga prijateljstva, pa i ženidbene veze između Podravaca i Međimuraca.

Još uvijek postoji u narodu naziv za te Međimurce –Majdaci, a oni su Podravce zvali Kanodjari (iskrivljeno od konačari) i Graničari.

Nije stoga nimalo čudno što su i mnoge usmene narodne pjesme Podravaca i Međimuraca vrlo slične, neke su potpuno identične ili se tek malo razlikuju.

To potvrđuje i ova Žgančeva zbirka, a I. Zvonar u svojoj knjizi »Usmena narodna lirika na tlu Međimur-

ja«, str. 109, izriekom naglašava da od 393 pjesme u Žgančevoj su zbirci 102 u najužoj vezi s međimurcima.

Žganec čak navodi i pjevače koji sami ističu da su neke pjesme naučili od Međimuraca, ili su pjevačice bile rodom iz Međimurja.

Sve to govori koliko su i život i narodi i njihove pjesme usko povezani, isprepleteni i međusobno prožeti i da je nemoguće nekom umjetnom selekcijom odviše striktno izdvajati pjesme prema regionalnoj pripadnosti.

Jer, činjenica je da je zapravo cjelokupno usmeno narodno stvaralaštvo kajkavske Hrvatske, u odnosu na cjelokupni korpus hrvatske i južnoslavenske narodne pjesme, tematski i strukturno neodvojivo povezano, a autonomnost narodnog stvaralaštva pojedinih regija, one samosvojne i originalne komponente valja onda tražiti i dokazivati kao osnovne vrednote u nacionalnoj određenosti svakoga kraja posebno.

Vratimo se na Žgančev sakupljački rad u podravskim konacima, odnosno Novom Virju.

Pada u oči da je najviše pjesama u zbirci zabilježeno upravo u tom kraju, čak 126.

Tamo je skupio mnogo pjesama i Zlatko Špoljar, a uz izuzetno mnogo pjevača po čijem je pjevanju Žganec zapisivao i uvrstio ih u ovu zbirku, imao je veliku pomoć i suradnju u svom domaćinu Peri Lukancu. On je i sam sakupljač narodnih pjesama toga kraja, neke je objavio, a ovom se prigodom pokazao kao izvanredan organizator i suradnik.

Već smo spomenuli kako je Žganec podijelio tekstone u ovoj zbirci. Također smo tada uočili mnogo pjesama uz svatovske obrede i običaje (čak 58).

No, valja još nešto reći, o trima skupinama pjesama koje su ovdje relativno mnogobrojne, a u drugim knjigama kajkavske usmene narodne poezije vrlo rijetko ili samo poneku susrećemo.

To su šaljive i podrugljive, satirične, pa i groteskne pjesme.

Čini se da je narodni pjevač u ovim krajevima bio osobito slobodan, motiviran i inspiriran da na razne zgode i situacije reagira vrlo otvoreno, da oštro šiba ljudske slabosti, mane i poroke, javno ih kritizira i osudi, navodeći najčešće prava imena i prezimena suseljana koje želi demaskirati.

Osobito su takve pjesme bile popularne u Novom Virju i okolici, gdje se one zovu »trucalice« ili »trucalke« i do danas se spominju, iako im je melodija zaboravljena.

Valja međutim reći da su se one pisale po narudžbi, s aktualnim sadržajem i aluzijom na zbiljske događaje i doživljaje lokalnog karaktera, pa prema tome nisu imale veće umjetničke pretenzije.

Potaknut upravo bogatom tematikom takvih pjesama, Žganec u ovoj zbirci donosi neku razdiobu tih pjesama, i to prema ovim temama:⁴

a) satire na djevojke zbog olakog shvaćanja tradicionalnog seoskog morala (br. 271–294);

b) satire ne seoske snahe i mlađe udate žene koje već i po običaju žive prema mnogo slobodnijim moralnim nazorima nego djevojke; kad prekorače tu višu granicu tolerancije, narodni pjevač nemilosrdnom svojom satiro nastupa i protiv njih, često veoma grubo (br. 295–301);

c) satire na starije udate žene i na nezdrave odnose među bračnim drugovima (br. 302–306);

d) satire i rugalice starim i razvratnim muževima (br. 307–315);

e) satire na bračne odnose razočaranih muževa u braku (br. 316–322);

f) šaljive pjesme o životinjama – zecu, komaru, buhi i muhi (br. 323–325);

g) groteske (br. 326–330)«.

Zaslužuje našu pažnju i grupa pjesama koju Žganec navodi kao »Pjesme uz društvene igre« (str. 174.).

Podijelio ih je u tri skupine: u prvu, koje se pjevaju bez kakve naročite igre, a pjevaju ih odrasli ljudi; u drugu, one koje izvode djevojke i momci i treću skupinu čine dječje igre i recitacije u kojima, kako Žganec kaže, sudjeluju samo školska i predškolska djeca.

Većina ovih pjesama ima vrlo razrađen scensko-muzički oblik izvođenja, što Žganec i opisuje uz pojedine primjere.

Na kraju ove klasifikacije pjesama, u zbirci donosi vojničke pjesme i iz narodnooslobodilačke borbe (str. 185–204).

Tu također daje redosljed prema tematici iz vojničkog života: opraštanje sa ženom ili dragom, s roditeljima i domom, život u kasarni ili na bojnopolju, ratovanje za tuđe interese u raznim vojskama i raznim stranim zemljama.

U svim tim pjesmama naglašena je tužna sudbina naših ljudi, gorke i neugodne spoznaje koje grubo i bezobzirno ruše sve ideale i iluzije o životu.

Doduše, i većina ovih pjesama je slabije umjetničke vrijednosti, dosta ih je s nategnutom, isforsiranom rimom, mnoge su ishitrene (pisali su ih versifikatori po narudžbi, npr. »regrutske«), a neke su preuzete iz sličnih međimurskih, ali također bez poetske dubine.

Ipak i takve, one su odraz jednog dalekog vremena i života, one su impresivna slika prošlosti jednog naroda.

Na kraju, u *DODATKU* (str. 205–208), Žganec donosi dvije tužbalice, odnosno dvije improvizacije »narekanja« – oplakivanja umrlog člana obitelji.

Napominje da u ovom kraju nema više ustaljenih oblika tih narekanja, a niti profesionalnih narikača. Žene pjevaju iskreno što im padne na pamet kao izraz bola za pokojnikom i svaki put se stvaraju sasvim drugi stihovi.

U sve što smo naveli o ovoj zbirci trebalo bi još samo spomenuti kratak prilog o narodnim muzičkim instrumentima u Podravini (str. 226–229).

Naime, i Žganec o tome govori, može se samo sa sjetom konstatirati koja su to popularna glazbala bila,

ali ni među najstarijim stanovnicima ne može se ništa od toga ni čuti ni vidjeti.

Najpopularnije i najstarije glazbalo u ovim krajevima bile su dude. Dudaši su svirali gotovo u svim prigođama, ali najviše na svadbama, i to i uz pjesmu i uz ples. Posljednji dudaš iz ovih krajeva umro je 1945. u Virju, a s njim su otišle i dude. Ostale su još samo spominjane u nekim starijim narodnim pjesmama.

Uz dudu su još postojale (h)egede ili jegede, fajfa i cimbule. No i njih su potisnuli drugi instrumenti, tzv. »guslena glazba«, mahom preuzeta iz Mađarske, koja je postala prava domaća izvorna glazba i najbolje je odražavala ljepotu i duh napjeva ovoga kraja (bila je sastavljena od violina, klarineta i cimbalu)

Kasnije su došli tamburaši i počelo se sve više mijesati raznih muzičkih instrumenata i mijenjati kao što su se mijenjale i melodije, običaji, ljudi, pa i sam život.

Dakle, iz čitava prikaza Žganecve knjige HRVAT-SKE NARODNE POPIJEVKE IZ KOPRIVNICE I OKOLINE dobili smo cjelovitu sliku vremena i života jednog kraja kako su se odrazili u jednom iznimnom i nepovnljivom životu – u osebnim stvaralačim poticajima i nadahnućima usmenoga narodnog pjesništva.

Jer upravo je takvo usmeno narodno pjesništvo, pohranjeno i čuvano i u mnogim drugim zapisima, jedna precizno satkana autentična slika ljudi, krajeva, društva, prilika, uređenja, kakvi su protjecali stoljećima između Drave i Bilogore, autentična i autohtona slika bujnoga življenja Podravaca.

Takvo je pjesništvo uvijek bilo i ostalo najdjelotvorniji dio živog izvornog zajedništva pjesnika, pjesme i svijeta koji u toj idealnoj uzajamnosti živi i nadživjet će sva nepresušna iskustva sadašnjih, prošlih i budućih generacija.

To je ujedno slika zavičajnosti, riznica zavičajne nacionalne kulture – fenomena koji je nazočan u našoj osobnosti, koji pobjeđuje u nama sve prisutnije iskustvo otuđenosti i usamljenosti.

Ona se doživljava arhetipski kao zemlja-majka, a uspostavlja nužne kontakte i sa smislom egzistencije. Omogućuje nam da se uvijek znamo vratiti autentičnom i izvornom životu, da se uvijek može, kada se poželi i htjedne, živjeti život, a ne igrati.

I kad okrenemo stranice pisane naše poezije, zavirimo li, primjerice, u pjesničke kontekste, sintagme, slike i sustave kajkavske poetske riječi književnika Podravine, svagdje otkrivamo tu zavičajnost – bezdani bunar inspiracija, ali i oslonac u životnim lutanjima i traženjima – nalazimo to sigurno utočište, snagu i slobodu.

BILJEŠKE

1. J. Jalžabetić, *Zapis o folkloru Koprivničkog Ivanca, Podravski zbornik, Koprivnica 1976, str. 195–200.*

2. D. Feletar, »Hrvatska sahara« izbliza – iz knjige *Podravinom i Medimurjem, Podravski zbornik, Koprivnica 1976, str. 235.*

3. D. Feletar, o.c., str. 234.

4. V. Žganec, *Hrvatske narodne popijevke iz Koprivnice i okoline, Zbornik jugoslavenskih narodnih popijevaka, knj. 7, Zagreb JAZU, 1962, str. 146.*